

43, pag. mihi 380 et cap. 49, pag. mihi 409. De Osberno Cantuariensi monacho Joannes Lelandus Collectaneorum vol. I, num. 4, ubi Vita S. Elphegi archiepiscopi, auctore Osberno Cantuariensi, pag. 22, excerptur. Et Collectaneorum volum. IV num. 104, pag. 137. Cæsar Baronius in Annalibus ad annum 840, 855, 857, 860, et in Notis ad Martyrologium Romanum die 19 Maii, qui ubique Osbertum

vocat. Henricus Warthon in præfatione ad tomum II Angliæ Sacræ, num. 4, 5, 6, 7 et 8, quem hic exscripsimus. Joannes Mabillon. in Actis sanctorum ordinis divi Benedicti Sæculo sexto, parte 1, pag. 113, ubi Vitam sancti Elphegi profert, editionis Parisiensis apud Carolum Robustel, anno 1701, in-folio.

VITA SANCTI DUNSTANI

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

Auctore OSBERNO ejusdem Ecclesiæ Cantuariensis monacho.

(Vide Patrolog. tom. ~~CXXXIII~~, col. 407, in S. DUNSTANO.)

CXXXVII

VITA SANCTI ELPHEGI

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS ET MARTYRIS

AUCTORE OSBERNO.

(MABILL. Acta SS. ord. S. Bened. Sæc. VI, parte 1, pag. 114, ex Aprili Suriano et ms. cod., Thuaneo.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Beatus Lanfrancus, Cantuarie antistes, a sancto Anselmo, tunc Beccensi abbate, persuasus, Elphegum archiepiscopum Cantuariensem, qui a Danis interfectus fuerat, pro vero et indubitato martyre posse haberi, ut inferius dicturi sumus, Osberno Ecclesiæ suæ monacho provinciam dedit ejusdem sancti martyris Acta litteris mandandi, ut in officio divino legerentur. Pontificis imperio obtemperavit Osbernus, ac beati Elphegi Vitam non solum « pleno dictamine, » ut ait Eadmerus, verum etiam « musico modulamine ad canendum » edidit. Hanc ex Surio exhibemus, addito ex ms. codice bibliothecæ Thuanæ prologo, quem Bollandiani etiam edidere cum prolixiori Vita, quam genuinum Osberni fetum existimant. Verum cum hæc Vita, quæ in Aprili Bollandiano publicata est, ea ipsa solummodo pluribus verbis referat quæ apud Surium paucioribus exprimuntur, breviorẽ hic sufficere visum est. Elphegi Vitæ ejusdem translationis historiam subiungimus, quam idem Osbernus aliquanto post editam Vitam conscripsit, ut ipse in narrationis exordio attestatur. Hanc vero ex laudato codice Thuaneo primum descripsimus, sed eam postmodum invenimus in Anglia Sacra editam ex mss. Anglicanis; ejus solummodo fragmentum dederunt Bollandiaui, quod imperfecta in eorum codice haberetur.

2. Vita sancti Elphegi non solum ab Osberno auctoritatem habet, sed etiam a beato Lanfranco, qui eam approbasse, et toti Anglicanæ Ecclesiæ legendam tradidisse memoratur apud Eadmerum, libro 1 De vita sancti Anselmi, ubi de Lanfranco sic loquitur : « Historiam vitæ ac passionis ejus (sancti Elphegi scilicet) diligenti studio fieri præcepit, quam quidem Historiam non solum plano dictamine ad legendum, verum etiam musico modulamine ad canendum, a jucundæ memoriæ Osberno, Cantuariensis Ecclesiæ monacho, ad præceptum illius nobiliter editam, ipse sua prudentia pro amore illius martyris celsius insignivit, insignitam auctorizavit, auctorizatam in Ecclesia Dei legi cantarique instituit, nomenque martyris hac in parte non parum glorificavit. » Ex hoc apparet sancti Elphegi memoriam jam sæculo undecimo celebrem fuisse, utpote cujus festum per totam Angliam tunc solemne habebatur, quod item ex ipsa ejus translationis Historia manifestum erit. Hujus sancti martyris cultus exinde in Anglia perseveravit usque ad ejuratam sub Henrico VIII fidem. Ino non apud Anglos solum, verum etiam apud alias nationes celebris fuit sancti Elphegi memoria, cujus diem festum agi in Dolensi ecclesia apud nostros Brittones observavit Godefridus Heuschenius. Nomen ejus præter Anglicanum

Martyrologium et Benedictinum, Romanum etiam, Alesianum et alia quæ post sæcūm xi conscripta sunt, repræsentant; idque die 19 Aprilis, qui ipsi suprenus fuit. Ejus vero translationis festum die 8 Junii consignat Osbernus ipse in translationis Historia. Apud Germanos non ignotum fuisse patet ex ejus elogio quod Trithemius in nova editione Chronici Hirsaugiensis inseruit ad annum 1015. Anno sequenti consignat ejus martyrium Chronici Saxonicæ sive Magdaburgensis auctor, ubi beatum hunc virum nescio qua ratione *Dustein* appellat; sic vero habet: « Eodem tempore Nortmanni, duce Thurkilo, Cantuarie civitatis egregium antistitem, nomine Dustein, captum cum cæteris, vinculis et inedia more suo crudeliter exstinxerunt. Qui humana motus fragilitate, pecuniam promisit, et inducias poposcit, ut si redemptione acceptabili mortem evadere non posset, semetipsum genitibus purgaret. Transactis induciis, promissum poscentibus ait: « Præsto sum, paratus ad omnia pro Christi amore, ut suorum servorum exemplum merear fieri. Quod autem vobis mendax videor, non voluntas mea, sed cægestas effecit. » Illis sævientibus dux Thurkil æcurens inquit: « Ne, quæso, faciatis, omnia quæ habeo, excepta navi, ne in Christum Domini peccetis, libens trado. » At illi effrenes boum capitibus et lapidum imbribus innocentem sanguinem effundunt. Statimque unus de primiceriis membris debilis effectus, agnovit in semetipso quod peccavit in Dei electo. » Ejusdem sancti viri meminere omnes, quotquot sciam, Anglicani scriptores, qui ejus Acta ex Osberno desumpserunt; si quid de sancto Elphego in his occurrit singulari memoria dignum, illud per modum notularum ad ejus Vitam exhibebimus. Hic monere sufficit sanctum Elphegum concilio Ænhamensi generali totius Angliæ præfuisse, quod sub Æthelredo rege die sancto Pentecostes habitum fuit; ad quod regis edicto, non solum totius regni episcopi, sed et alii optimates convenerant, ubi multa ad disciplinam ecclesiasticam recte instituendam statuta sunt, quæ apud Spelmannum, tomo I Conciliorum Angliæ habentur, et in Conciliorum generalium Labbei tomo IX.

3. Nemo, ut quidem mihi videtur, inficiari potest sanctum Elphegum inter veros martyres esse recensendum, postquam sanctus Anselmus probavit non minus ipsi quam sancto Joanni Baptistæ martyris titulum deberi. Id fusius narrat Eadmerus libro I De vita sancti Anselmi, cujus verba huc referre visum est, utpote a multis prætermissa: quæ tamen maxime ad sancti hujus antistitis gloriam cedunt. Sic itaque rem narrat: « Erat Lanfrancus adhuc quasi rudis Anglus, necdumque sederant animo ejus quædam institutiones, quas repererat in Anglia. Quapropter complures de illis magna fretus ratione, tum quasdam mutavit sola auctoritatis suæ deliberatione itaque dum illarum mutationi intenderet, et Anselmum unanimem scilicet amicum et fratrem secum haberet, quadam die familiarius cum eo

loquens dixit ei: « Angli isti, inter quos degimus, instituerunt sibi quosdam quos colerent sanctos: de quibus cum aliquando qui fuerint, secundum quod ipsimet referunt, mente revolve, de sanctitatis eorum merito animum a dubietate flectere nequeo. Et ecce unus illorum est in saneta cui nunc, Deo auctore, præsidemus sede quiescens, Elphegus nomine, vir bonus quidem, et suo tempore gradui archiepiscopatus præsidens ibidem. Hujus non modo inter sanctos, verum et inter martyres numerant; licet eum non pro confessione nominis Christi, sed quia se pecunia redimere non voluit, occisum non negent. Nam cum illum, ut verbis utar Anglorum, æmuli ejus et inimici Dei pagani cepissent, et tamen pro reverentia illius ei potestatem se redimendi concessissent, immensam pro hoc ab eo pecuniam expetiverunt; quam quia nullo pacto poterat habere, nisi homines suos eorum pecunia spoliaret, et nonnullos forsitan invisæ mendicanti subjugaret, elegit vitam perdere quam eam tali modo custodire. Quid hinc igitur tua fraternitas sentiat, audire desidero. » Et quidem ille, sicuti novus Angliæ civis, hæc summam perstringens Anselmo proposuit.

4. Attamen causam necis beati Elphegi historialiter intuentes videmus non illam solam, sed aliam fuisse ista antiquiorem. Denique non ideo tantum quia se pecunia redimere noluit, sed etiam quia paganis persecutoribus suis, civitatem Cantuariam et ecclesiam Christi in ea sitam concremantibus, civesque suos atroci morte necantibus, Christiana libertate obsistere, eosque a sua infidelitate convertere natus est, ab eis captus et crudeli examinatione est occisus. Sed Anselmus, ut vir prudens, viri prudenti juxta interrogationem sibi propositam simpliciter ita respondit, dicens: « Palam est quod is qui ne leve quidem contra Deum peccatum admittat, mori non dubitat, multo maxime mori non dubitaret, priusquam aliquo gravi peccato Deum exacerbaret. Et revera gravius peccatum videtur esse Christum negare, quam quemlibet terrenum dominum, pro redemptione vitæ suæ, homines suos per ablationem pecuniæ illorum ad modicum gravare; sed hoc quod minus est Elphegus noluit facere. » Multo igitur minus Christum negaret, si vesana manus eum ad hoc mortem intentando constringeret. Unde datur intelligi, miram pectus ejus justitiam possedissee, quando vitam suam maluit dare, quam, sprete charitate, proximos suos scandalizare. Quamobrem longe fuit ab eo illud Væ quod Dominus minatur ei per quem scandalum venit. Nec immerito, ut reor, inter martyres computatur, qui pro tanta justitia mortem sponte sustinuisse veraciter prædicatur. Nam et beatus Joannes Baptista, qui præcipuus martyr et veneratur et creditur a tota Dei Ecclesia, non quia Christum negaret, sed quia veritatem tacere noluit, occisus est. Et quid distat inter mori pro justitia, et mori pro veritate? Amplius, cum,

« testante sacro Eloquentio, ut vestra paternitas optine
 « novit, Christus et veritas, et justitia sit, qui pro
 « justitia et pro veritate moritur, pro Christo mori-
 « tur; qui autem pro Christo moritur, Ecclesia
 « teste, martyr habetur. Beatus vero Elphegus æque
 « pro justitia, ut beatus Joannes passus est pro ve-
 « ritate. Cur ergo magis de unius quam de alterius
 « vero sanetoque martyrio quisquam ambigat, cum
 « par causa in mortis perpeſsione utrumque deti-
 « neat? »

5. « Hæc me quidem, reverende Pater, in quan-
 « tum perspicere possum, rata esse ipsa ratio docet;
 « attamen vestræ prudentiæ est, et me, si aliter sen-
 « tit ab hoc corrigendo revocare, et quid potissi-
 « mum in tanta re sentiendum sit, Ecclesiæ Dei do-
 « cendo monstrare. » Ad quod Lanfrancus: « Fra-
 « ter, inquit, subtilem perspicaciam et perspicacem
 « subtilitatem ingenii tui vehementer approbo et
 « veneror, firmitate ratione tua edoctus, beatum

« Elphegum, ut vere magnum et gloriosum martyrem
 « Christi, cœinceps me colere et venerari ex corde,
 « gratia Dei juvante, confido. » Quod ipse postmo-
 « dum devote exsecutus est, quin et Historiam vitæ
 « ac passionis ejus diligenti studio fieri præcepit.
 « Quam quidem Historiam non solum plano dictamine
 « ad legendum, verum etiam musico modulamine, »
 « etc., ut supra num. 2. Hæc Eadmerus in Vita sancti
 « Anselmi.

6. Porro in eadem Danorum persecutione, Can-
 « tuaria a barbaris occupata, multos martyrio affectos
 « fuisse non obscure tradunt Anglicani scriptores, ex
 « quibus Leotronam abbatissam monasterii Sanctæ
 « Mildrithæ, cum multis monachis et sanctimonialibus
 « commemorat Martyrologium Benedictinundie 30 Juli-
 « lii. Legendus ea de re Rogerius de Hoveden ad an-
 « num 1011, ubi de hac clade multa habet. Sed jam
 « Elphegi Vita proferenda est.

INCIPIT PROLOGUS OSBERNI MONACHI.

Omnibus in fide Christi manentibus indignus san-
 « ctæ Cantuariensis Ecclesiæ metropolitane filius Os-
 « bernus, gratia vobis et pax a Deo Patre nostro,
 « et Domino Jesu Christo, et amborum Spiritu
 « sancto.

Si cœlestis sententia gravem in illum sanxit vin-
 « dictam qui acceptam pecuniam sudario reponere,
 « quam mensæ nummulariorum maluit apponere, ne-
 « quaquam mihi succensendum esse existimo, si hujus
 « sententiæ periculum devitans, ea quæ de glorioso
 « Christi martyre Elphego ipse agnovi, aliis quoque
 « agnoscenda proponam. Erit autem divinæ providen-
 « tiæ et me veraciter dicentem, et illos salubriter au-
 « dientem, ita retributionis suæ beneficio donare, ut
 « neque me laboriosæ aliquantulum narrationis, neque
 « illos usurariæ pœnitent operationis. Illud quoque
 « non mediocriter ad diendum me invitat, quod eos
 « plerumque torporis accusamus, qui res quas suis
 « quidem temporibus ad honorem Altissimi factas no-
 « verunt, dictitandi officio ad sequentes transmittere
 « noluerunt. Quorum nos desidiam aut certe vitupe-
 « rare non debemus, aut ipsa ea quæ memoratu di-
 « gna scire potuimus efferre; ne qua in re præcedentes

improhamus, in ea a subsequentibus multo maxime
 « improbandi videamur. Sane veritatem rerum ita
 « polliceor, ut nulla me, sublato, si quis infuerit,
 « splendore verborum, dicturum proſtitar, quæ non
 « aut ab his qui viderunt, aut a videntibus audierunt
 « acceperim, et eis fide simul et auctoritate plurimum
 « præstantibus. Quorum quidem vocabula idcirco
 « sponte refugio, quoniam dicendi primitias barbaricis
 « appellationibus decolorare nolo. Aliqua tamen de
 « his rebus non incommode scripta inveni, quorum
 « sententias exinde assumptas præſenti scripturæ con-
 « gruo ordine inserendas judicavi. Illius itaque feli-
 « citate auxilio, cujus gratuita bonitate sumus quidquid
 « bene sumus, cujus largiflua miseratione sapimus
 « quicquid bene sapimus, tangamus psalterium, tan-
 « gamus et cytharam, ut in altero sempiternam mar-
 « tyris gloriam exultando prædicemus, in altero cor-
 « porales ejus passiones imitando veneremur; ac
 « quemadmodum, præcipiente invictissimo totius Lati-
 « nitatis magistro Lanfranco archiepiscopo, musica
 « virum modulatione dudum extulimus, sic, cogentibus
 « his quas diximus rationum causis, oratoria eundem
 « narratione extollamus.

INCIPIT VITA.

1. *Elphegus monasticam vitam amplectitur. Mo-*
nasterium Bathoniæ construit. — Principium na-
 « scendi a splendidissimis natalibus trahens Elphegus,
 « magna prudentia et summa humilitate vitam insti-
 « tuit. Cujus animi ingenii atque vitæ innocentiam pa-
 « rentes admirati, litterarum eum scientia et Chri-
 « stianæ religionis sapientia imbuendum tradiderunt.

(1) Alias *Diherst*, seu *Derheste*. Doherhustam ap-
 « pellant Beda, cujus tempore insignis fuit abbatia;
 « Willelmi autem Malnesburienſis ætate nihil aliud

Qui totum philosophiæ studium convertit ad diligen-
 « dum Deum, illum nosse, illi parere, illius jugo man-
 « cipare se semper desiderans. Tactus itaque Maje-
 « statis spiritu, paternæ hæreditatis negligens, mater-
 « num dolorem cum ab ea unice diligeretur obli-
 « scens, mundum deseruit, et in monasterio nomine
 « Derhirst (1) religionis habitum suscepit: ubi privata

erat quam *inane antiquitatis simulacrum*, ut ipsemet
 « loquitur libro II Pontificum Anglorum, § *De epis-*
 « *copis Wintoniensibus*. Situm erat in agro Glocestrenſi.

desideria propriasque voluntates cœpit abigere, A et pœnitentiam agentes, vitam in melius commutarunt. cunctorum famulatu subjacere, omnium se quasi quoddam instrumentum exhibere, Deum infaigabiliter diligere, jejuniis et vigiliis vacare. Et quidem quibuscumque potuit studuit prodesse: quibus autem prodesse non potuit, saltem non obesse conatus est. Transactis autem in monastica religione aliquot annis, cum videret tempus adolescentiæ præterire, arctioris vitæ semitam arripere, singulareque cum antiquo hoste certamen inire contendit. Egressus itaque de monasterio, pervenit ad locum Bathonia (*id est* Balneum) vocatum (2), ubi aqua calida de terra emergens, balnearum usum pro voluntate præstat. Ibi habitaculum construens, se inclusit, et rigore incredibili corpus suum jejuniis et abstinentia afflixit. Confluebant ad eum in brevi nobiles quique, suarum vulnera animarum detegentes, et consilium salutis ab eo perquirentes. Unde factum est ut non parva monachorum turba intra tempus exiguum ibidem congregata sit.

2. *Suos ad perfectiora adhortatur.* — Culpat autem non modice vir sanctus illos qui sæcularem habitum mutarent, et vitam non mutarent. « Annon, inquit, mendacii tibi plenus videtur, qui quod non est esse se ostentat, dum aliud simulat in veste, aliud gestat in corde? Sanctius est enim vestem non mutare, quam sub veste vitam negligere. » Cum autem amplissima mansione perfectæ, sobrietatis legem discipulis indixisset, atque carnales appetitus refrenare docuisset, ipse in angusta domuncula se inclusit; summas tamen causas et negotia ad eum fratres referabant. Plerique interea monachorum fidei et professionis immemores, laxatâ obedientiæ frenis, mediis nocibus furtivos cibos edere, ebrietati operam dare, lascivire, et prorsus quæ inhonestæ sunt, quantum latens audacia sinebat, operari cœperunt. In cujus sceleris capitalem ira Dei descævit pariter et occidit. Nocte vero quadam, Elphego more solito sacras excubias faciente, voces et strepitus intra monasterium audivit. Egressus autem foras, fratrem quemdam misere afflictum et jacentem vidit, super quem horrendi aspectus et sordidissimi amictus homines stabant, qui taureis eum atque ignitis serpentibus flagellabant. Ejulante autem illo, et præ doloris angustia diros ululatus emittente, D tortores illi talia impropere dixerunt: Nec tu obedisti Deo, nec nos tibi. Et hæc dicentes, animam de corpore excusserunt. Quod videns sanctus, totus in lacrymas resolutus, rediit ad cellam suam. Videntes autem fratres quæ gesta sunt, errorem suum fatentes,

3. *Fit episcopus Wintoniensis.* — Mortuo autem Wintoniensi episcopo Ethelwoldo, facta est non modica contentio pro pontificis electione inter monachos et clericos. Siquidem clerici ejusdem Ecclesiæ sceleratissimam vitam agentes, contra canonum statuta per omnia viventes, cum a præfato antistite sæpius correpti pravorum mores corrigere nollent, imo quæ prave gesserant pertinaci spiritu defendere vellent, regali sanctione decretum fuit eos expelli, et alios, qui digniores essent, eorum vice fungi debere. Itaque clericis in exterminium datis, tinentes Dominum monachi admittuntur. Ex quo factum est ut in electione episcopi clerici clericum, monachi monachum, utrique suæ voluntatis fautorem vellent, B Quod videns sanctus Dunstanus, ad orationis refugium se contulit, Deum, cui futurorum scientia patet, suppliciter rogans, quatenus dignaretur ostendere quis regendæ ecclesiæ idoneus foret. Cumque preces devote multiplicaret, apparuit ei beatus Andreas apostolus, tali oraculo usus: « Quid, inquit, charissime, contristaris? quid tam lugubres questus lacrimando deponis? Surge, et Elphego abbati manum impone, et episcopum desolatæ Ecclesiæ constitue. Nec te aliquorum potentia prohibeat, quoniam non ab homine, sed a Deo, hæc de illo sententia processit. Ne autem de me te sollicitum reddam, ego sum Andreas, Filii Dei apostolus; tuæque salutis diligentissimum custodem me esse noveris. » Sicque relevatus Dunstanus, Elphegum, C ut jussus fuerat, episcopum consecravit, et ad sedem suam cum honore remisit.

4. *Virtutes in episcopatu. Ecclesiæ thesauros pauperibus distribuit.* — Elphegus autem ita se omnium moribus conformavit, ut et omnibus charus esset, et nemo, quod rarum est inter homines, ejus gloriæ invideret. Summæ in omnes exstitit misericordiæ; in seipsum vero impius videbatur et crudelis (3). In hyemali enim frigore et glacie, cum somnus nocte omnes occuparet, ipse clam nudis pedibus, sola tunica indutus, de strato surgere, foras exire, et usque ad auroram orationibus vacare consuevit. Cum autem pransurus ad mensam intraret, tam vacuus sere a mensa surrexit, quam accessit. Unde corpus illius tanta attenuatum est macie, ut cum manus cum sacramento tensas in altum porrigeret, per medias palmarum juncturas claritas aeris perspicere posset. Omni generi hominum suum scivit contemperare sermonem et animum. Nullum parochianorum suorum publice mendicare permisit, nec alterius loci

a sancto Eduardo rege reparatum, et donatum monachis Sancti Dionysii in Francia. Elphegus ejusdem cœnobij professus dicitur in charta Henrici VI regis, *Monast. Anglic.* tomo I.

(2) Glastoniæ priorem fuisse, priusquam abbas fieret, scribunt plerique recentiores, quod cum admittere noluerint Bollandiani ex auctoritate Antiquitatum Britannicarum, id ex Historia Glastoniensi quæ habetur tomo I Monastici Anglicani probat auctoritate Angliæ Sacræ tomo II. Bathoniæ autem mona-

sterium quod hic Elphegus excitasse dicitur, diversum videtur a celebri monasterio sanctimonialium quod sæculo VII exstructum fuit, ac postea cessit canonicis sæcularibus, ubi sub Edgardo rege monachi Benedictini degebant. Nisi dicatur illud a barbaris destructum a sancto Elphego restauratum fuisse; a Danis iterum destructum, et iterum reparatum, tandem in cathedralem ecclesiam mutatum esse.

(3) Addit Willelmus Malmesburiensis libro II De Pontificibus Anglorum, § De Wintoniensibus episco-

pauperem vacuum abire sivit, immane horrendumque nefas reputans, si quod natura commune constituit, hoc vellet homo ceu proprium usurpare. Quapropter nec Dominici corporis membrum esse, qui pauperum indigentis nollet subvenire, vigilanter disputabat. Nam si patiente uno corporis membro compatiuntur cætera, manifestum est ejusdem corporis membrum non esse quod patiente alio compassionis affectum nescit habere. Ubi vero illa defecerunt quæ ex jure Ecclesiæ ministerio pauperum competere potuissent, thesauros ecclesiæ, quos ipse multiplices paraverat, jubet distribui: docens ex hoc ornatisissima quæque ecclesias possidere, ut tempore felicitatis sint honestati, tempore vero necessitatibus sint utilitati (4).

5. *Cantuariæ transfertur.* — Cum autem beatus Dunstanus obitum sibi imminere conspiceret, et Ecclesiam Dei per malorum successionem turbari metueret, sollicitis obsecrationibus aures divinæ misericordiæ pulsat, quatenus Elphegum successorem habere possit. Cui statim exaudivit, quod postulavit, promittitur: quamvis non statim quod promissum fuerat, adimpletur. Quod ea re dilatum fuisse arbitrator, ut et omnibus manifestum fieret, quantum Deus Dunstanum diligeret, cui quod viventi tam benigne promiserat, hoc defuncto longe post tam veraciter exhibebat: et Elphegum illa tempora invenirent quæ eum ad martyrii gloriam provehere possent (5). Anno autem Domini millesimo et sexto, ab adventu Anglorum in Britanniam quingentesimo septuagesimo octavo, Elphegus, anno ætatis suæ quinquagesimo secundo, archiepiscopus Cantuariensis effectus est. Cunque iter versus Romam pro pallio habendo arripere, et quoddam oppidum hospitandi gratia intraret, oppidani hominem incognitum videntes, et avaritiæ suæ consulentes, in domum irrumpunt, res ejus diripiunt, eumque omni suppellectili privatum verbis et verberibus exire compellunt. At ille injurias suas leniter ferens, suorum vero mediocriter dolens, via qua venit regreditur. Necdum ab oppido longe recesserat, et ecce horrendæ voces mœnia corripunt, quæ civibus et ædificiis celerem minantur ruinam. Nec mora vorax flamma oppidum consumere cœpit: cumque ignis vehementer exresceret, nec evadendi spes aliqua fuisset, virum sanctum adeunt, fatentur delictum, et veniam petunt. Mox sanctus, illis compatiens, preces ad Deum fudit, et ignis molestia protinus cessavit. Restitutis ergo episcopo rebus suis (6) acceptoque a papa pallio, domum prospere regreditur. Pudicitia virtus tantum dominabatur in

et eis non terribus ad audendum persuasus.

(4) Mirum est hic nihil de translatione S. Ethelvoldi memorari, cujus translationibus auctor Elphegus apud Willelmum Malmesburiensem libro II De Pont. Angl.: *Antecessoris sui, inquit, ossa extulit anno duodecimo post depositionem ejus, signis quibusdam*

A eo, ut nemo illo audiente vel obscenum aliquod verbum proferre, vel turpe factum referre auderet. Erat vero etiam pauperum consolator, oppressorum relevator, unicuique afflictis refugium.

6. *Dani Angliam devastant.* — Per idem tempus Swanus et Turkillus Danorum principes nonnullam terræ Anglorum maculam, exigentibus eorum peccatis, intulerunt. Swano tamen terribiliter divinitus occiso, Turkillus malignæ hereditatis principatum sortitus, multas Angliæ provincias eade et incendio vastabat. Rex namque Ethelredus imbellis, quia imbecillis, monachum potius quam militem actione præferebat: homines vero regioni divitiis corrupti, voluptatibus obligati, nec quidquam, præter corporis et singulare et privatum commodum, honestum perhibebant. Itaque quisque dum sibi et rebus suis timet, omnes temperant a bello, nemo pro causa omnium certamen experiri tentabat: cum ea de causa certandum esset, ut quod quisque suum esse vellet, pro eo quam splendide pugnaret. In tanto igitur rerum discrimine Elphegus hostes adire solebat, et verbum viæ eis prædicabat, captivos dato pretio redimebat, et quos fames opprimebat, studiose alebat. Unde quantum a fideli populo colebatur et venerabatur, tantum ab infideli contemnebatur, et irridebatur, sed fidelis ille, mallens cum Domino Beelzebub quam cum Pharisæo Rabbi vocari, non desistit operi incæpto operam dare, fideles in fide confortare, infideles ad fidem vocare.

7. *Quibus se junxit Edricus regni præfectus.* — Quem iam antea Edricum rex totius regni præfectum statuerat, hominem humili quidem genere, sed cui lingua divitias ac nobilitatem comparaverat, callentem ingenio, suavem eloquio, et qui mortales omnes tum invidia atque perfidia, tum superbia atque crudelitate superaverat. Hujus igitur fratrem, primo nobilitati Cantuariorum in præsentia regis gratuito maledicentem, deinde ea quæ unicuique ex hereditate provenissent, violenta dominatione invadentem, eandem nobilitas interfecit, ædesque ejus succendit. Cujus frater a rege ultionem postulat; denegat rex postulata, jure fratrem ejus peremptum pronuntiat. Præfectus itaque palatium ingreditur, junctis secum decem millibus virorum, fratrem occisum ulcisci conatur. Sed cum parum proficeret, Danorum auxilia petit, non ad Cantuaritas solos delatans, sed ad totius Britannia fines invadendos, regnumque post victoriam æqua sorte dividendum. Sicque fœdus ineunt, dextras dant et accipiunt, sacramenta exigunt et porrigunt, Cantuariam vastare primo deliberant. Quod audiens Elphegus episcopus, convo-

et eis non terribus ad audendum persuasus.

(5) Post administratam sedem Wintoniensem per viginti duos annos, quam anno 1184 inierat.

(6) Omittitur hic quod apud Bollandum, et ab aliis auctoribus refertur, nempe quod Romæ existens cognoverit mortem Kenulthi, sui in episcopatu Wintoniensi successoris, et antea abbas Burgensis, qui sedem Wintoniensem nummi mercato fuerat.

cato populo ait : « Forti animo estote, Deum præ oculis habete ; præter eum qui corpus et animam potest perdere in gehennam, nihil formidate, humilitatem et patientiam servate. Christus enim, cum Deus esset, et omnia illi Pater in manus dasset, de inimicis ulcisci se noluit, sed gladium Malechi sanguine cruentum in vaginam recondi jussit (7). »

8. *Cantuariam expugnant. Miserabilis Cantuarie status.* — Obsessa tandem a Danis civitate per viginti dies, et quid quid ad usum vitæ cives paraverant exhausto, mittitur a pontifice qui Danis suggerat ut ab incæpto desistant, populoque innocenti parcant, caveantque ne divinæ correptionis flagello, pro filiorum castigatione ad tempus concessa, nimis insolenter abutantur. Sed Dani mandata prætermitentes, turres extruere, arietibus murum ferire, igneas faces jacere constanter cœperunt. Et ecce vorax flamma per domos succenditur, ac, sæviante austro, se dilatando dispergitur. Tunc miseranda inier cives facta est deliberatio, utrumnam, desertis murorum propugnaculis, ad proprias domos convolarent, an, iis neglectis, munitioni urbis incumbere. Vicit communem utilitatem privata affectio, filiorum dulcis recordatio, erga tuen' am familiam innata commiseratio. Currunt itaque et rapiunt de mediis flammis conjuges et charos liberos, hostili gladio statim feriendos. Et ecce, effracta urbe, exercitus ingreditur, terribilis sonitus ex clamore vocum et clangore tubarum attollitur, adeo ut omnia civitatis fundamenta concuti viderentur. Alii namque ferro jugulati, alii flammis consumpti, plures a muro præcipites dati, nonnulli per verenda suspensi deficiunt. Matronæ dum thesauros quos non habebant coguntur prodere, capillis per omnes civitatis plateas distractæ, ad ultimum flammis injectæ sunt. Parvuli, a matrum uberibus avulsi, lanceis confodiuntur, aut super eos ducto plastro, minutatim conteruntur. Sanctus autem Elphegus non ferens tantam suorum depopulationem, cum turba monachorum in ecclesia circumseptus esset, repente de manibus tenentium elapsus de ecclesia evasit, currensque ad locum cadaveribus plenum, inter ceneos hostium se ingerens, exclamavit ; et, « Parcite, inquit, parcite, et si viros vos esse cognoscitis, innocentem ætatem persequi cessate. Non est ista victoria, qua latentium perimitur innocentia : nec laudi ascribitur, quicquid in simplices et mites bellando admittitur. En me, qui vestræ impietatis crimina libero semper ore castigavi ; en qui captivos et a vobis multatos pavi, vestivi, redemi ; in me vestra potius ira deserviat. »

9. *S. Elphegus captivus in carcerem traditur. Ejus in persecutores charitas.* — Mox itaque capitur, et intercepto manibus gutture, vox loquentis præpedi-

tur, vinculis palmæ innectuntur, genæ ungibus dissecantur, pugnis et calcibus latera tunduntur. Ecclesiam quoque igni comburunt (8), gregem Domini in ore gladii consumunt, et episcopum septem mensibus in arcto carcere custodiunt. Interea cœpit ira Dei in homicidam populum adeo desævire, ut parvo temporis intervallo duobus eorum millibus per diros viscerum cruciatus prostratis, cætera quoque multitudo similiter percussa simile exitium exspectaret. Commoniti sunt autem a fidei populo ut de peccatis pœniteant, et pontifici satisfaciant. Sed illi differunt, arbitrantes hoc malum a fortuna eis accidisse. Prævaluit interim clares super omnem carnem quæ pontifici mortem inferre nitetur, et nunc denis, nunc vicenis terribili viscerum dolore cap iisque absumptis, magnam formidinem viventibus incussit. Citato igitur consilio, mox ad episcopum currunt, et de perpetrato facinore cum lacrymis veniam petunt ; et de carcere eum extrahentes, ab publicos populi conspectus cum honore delinunt. Et ait illis episcopus : « Etsi vestra insatiabilis crudelitas veniam non promeretur, tamen quid nos facere deceat exemplo Domini edocemur, qui cum suorum dignatus fuisset lavare pedes discipulorum, non illum exclusit a quo se tradendum esse præscivit, imo ipsum sanctissimo pane cibavit ; Phariseorum ministros potentie suæ verbo elisit, confestim eosdem erigendo sanavit : et, quod magnæ bonitatis insigne est, quos quotidie mandatis cælestibus per inaci animo cernit resistere, eos in cælo sedens adhuc patitur vivere, imo humanis rebus plus quam cæteros præstare. Quapropter quoniam exemplorum illius devotus cupio imitator existere, oblitus incendia civitatis, innocentium cedes, oblitus, inquam, quæ in me acta est præteritæ impietatis ; sicut ipse Patrem pro suis crucifixoribus, ita ego pro meis tortoribus ipsum interpellabo. Afferte ergo panem statim vobis reddendum salutarem, quatenus ex hoc refecti, et cupitæ salutis beneficium adepti, aut gratias Salvatori reddatis, aut sceleratioribus blasphemii remaneatis. » Et dato omnibus pane a se benedicto, omnes de exitiali liberavit clade.

10. *Quam in eum ingrati. A diabolo illuditur.* — Cumque sanitati redditi essent, principes quatuor episcopo mittunt : et primo quidem pro impenso beneficio gratias agunt : deinde si vita et libertate velit potiri, tria millia marcarum ut persolvat exigunt. Quod cum ille facere renueret, cum ligaverunt et inauditis tormentorum quæstionibus die Domine resurrectionis affligentes, in carcerem retruserunt. Cumque in omnibus his laudes Deo ageret, ecce apparuit ei spiritus malignus in specie angeli, mentiturque de supernis sedibus se destinatum, quatenus illum ad communem gentis salutem de squalore

(7) Apud Bollandum adjectitur sanctum Elphegum suos cives episcopali benedictione et sacræ communionis participatione ad hanc obsidionem sustinendam præparasse.

(8) Quatuor tantum monachos ac viros octingen-

tos in tanto excidio mortem evasisse refert auctor apud Bollandum num. 25, quem alii Anglici scriptores sequuntur. Vide Rogerium de Hoveden, qui ait Ailmaro abbati Sancti Augustini potestatem factam fuisse abeundi.

carceris educat. Nec vereatur ignavi militis vocabulo notari, cum neque Petro humilior, neque Paulo esset robustior: quorum alterum sporta contextit, alterum vero carcerali stridore gravatum angelus absolvit. Christus quoque, ut lapidantium manus effugeret, de templo exivit, et fugiendi licentiam evangelico præcepto suis mandavit. His ille sermonibus veluti unguentis delibutus, carcerem egreditur illum sequens. Pluribus autem aquarum alluvionibus per obscuras noctis umbras transvadatis, repente malignus disparuit. Tunc sanctus, pestiferi ductoris machinas intelligens, ex imo pectoris dolorem attrahit, mediis se paludibus injectans, cum maximo fletu Salvatorem implorat, dicens: « O vitæ dator, o stirpis Adæ unice miserator, cur senem me tua gratia destituit, quem in florida ætate nunquam destituere consuevit? Tandiu misericorditer servatum, in extremo pateris perire abjectum! Quoties te in hujus vitæ naufragio salvatorem inveni? Experiar nunc, quæso, consolatorem in hac dæmonis illusionem, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. Carcer a tergo, a fronte flumen, in gyrum tenebræ auctor earum juxta, Elphegus omnibus ærumnis inclusus. Tibi soli derelictus est pauper, pupillo tu eris adjutor. »

11. *Reducitur ab angelo.* — His et hujusmodi divinas aures appellare non cessat; et ecce apparuit ei juvenis aureo splendore amictus, divini signaculi vexilla præferens, et dixit: « Quo te tui distrahant pedes? quo impetus fugæ? quo ductoris invidia? Siccine iterum ad coronam fugiendo certaminis luctam? Aut quomodo potest bravo palmæ fulgere, qui currendi metas in studio noluit apprehendere? » Cui cum retulisset sacerdos non se fugere, sed divini (9) nuntii imperio paruisse: « Non hoc, ait ille, Divinitatis imperium fuit, sed diabolicæ malignitatis commentum; nec tam te ille de carcere educere, quam extra carcerem voluit seducere. Urget namque illum præteritæ vitæ tuæ pia operatio, et in tantis tribulationibus præsens tibi semper sancti Spiritus consolatio: cujus præsentia omnibus constantiam donat, constantia victoriam, victoria gloriam. Redi ergo ad locum amissæ coronæ, cælitus tibi deputatum, sciturnus quod te die crastino Pater honorificabit in cælo, honore illo maximo, ut in æternum sis cum ejus Filio. »

12. *Tortus in carcere visitatur a S. Dunstano.* — Elphegus igitur ad locum certaminis ab angelo revocatus, lætus expectabat horam qua a Deo coronam perciperet. Sed cum prope fuisset ut carcerem jam intraret, comprehensus a carnificum turba, plagis afficitur maximis: insuper cerebro capitis violato, semivivus in ergastulo recluditur; ubi accenso foco, et quidquid fetidissimum fumum vel generaret, vel generatum foveret, per singulas diei

horas injecto, carceris januas claudunt. Transacta igitur magna noctis parte, cœpit domus cælestis gratiæ participium suscipere, æternæ vitæ odora-menta spirare, hymnos mellifluis sanctorum vocibus sonare. Quos beatus Elphegus intuitus, cum magna cordis lætitia Dunstanum quondam archiepiscopum, vultu et veste gloriosum, conspexit assistentem, protensisque ad illum manibus ita dicentem: « Ad te, æterni Regis invictissime miles, ad te nostro honorandum obsequio venimus, missi ab illo qui tibi et victoriam præstitit de inimico, et sempiternam coronam præparavit in cælo. En, quorum collegio post mortem carnis in perpetuum fruearis, cives Jerusalem cælestis ac domestici Dei, si ea quæ desunt passionum Christi amore in carne tua patienter suppleveris. Vidiinus namque multiplices urbibus labores, ecclesiarum incendia, filiorum neces, tua cum vinculis opprobria, et post impensa beneficia, duplicata tormenta. Quod ergo reliquum est Deitatis potentia vallatus libens excipe, sciens non esse condignas passiones hujus temporis ad super-venturam gloriam, quæ revelabitur in te. Unus namque dies ad supplicium, sed jugis ac sempiternus erit ad præmium. »

13. *Iterum tortus securi percutitur.* — Inter hæc laxantur vincula, et integre omnes corporis sanantur plagæ: Elphegus psallens cum psallentibus, exsultans cum exsultantibus incedit. Mane autem facto, cum armatorum manu non parva de carcere educitur, et super jumentum positus, ad iudicium pertrahitur. Dixerunt autem ei: « Solve aurum, aut mundo hodie eris spectaculum. » Et ille: « Aurum vobis divinæ sapientiæ propono, ut, relicta vanitate quam diligitis, ad unum vivum et verum Deum studium convertatis. Quod si consilium Dei, per me vo is annuntiatum, obstinata mente spreveritis, pejori profecto quam Sodoma morte peribitis, nec in hac terra in perpetuum radices agetis. » Tunc diaboli satellites in illum prosiliunt, aversis securibus dejiciunt, lapidibus eum obruentes. Qui genua flectens, hanc orationem fudit Deo, dicens: « Altissime Dei Patris unigenite [Bol. altissimi Patris unigenite] Jesu Christe, qui per uterum intactæ Virginis venisti in hunc mundum peccatores salvos facere, et me in pace suscipe, et istis miserere. » Et prolapsus in terram, iterumque resurgens, denuo sic ait: « Pastor bone, pastor singularis, filios Ecclesiæ, quos tibi moriens commendo, tuere. » Accurrens autem quidam (10), quem et ipse de sacro fonte susceperat, securim capiti ejus infixit. Qui statim in æterna pace requiescens, victorem spiritum cum triumpho, tertio decimo Kalendas Maii, dirigit ad cælum. Principes autem Danorum, cupientes et suum facinus et Elphegi gloriam obscurare, corpus illius flumini immergi statuunt, rati sceleris pietate motus, cum videret Elphegum diutius laborantem in confinio mortis. Num. 35 vocatur a Rogero et Willelmo Westmonasteriensi *Trun* seu *Trum*, eratque Danus.

(9) Jam superius Elphegus dicitur insidias diaboli intellexisse, hæc tamen etiam apud Bollandum eodem modo referuntur.

(10) Id fecisse dicitur apud Bollandum *impia*

enormitatem eo facilius contegi posse, quo magis ab hominibus ejus memoria tolleretur. Sed quod Dani ad contumeliam, Christus Elphego paravit ad gloriam. Protinus namque omnis populi multitudo, quæ illo docente errorem abjecerat, armata procedit, malens cum defuncto pariter occumbere, quam illud corpus, cujus ministerio sanctificationis susceperat mysterium, aquarum voragini tradere absorbendum. Itaque corpus a diverso populo servatum, nec mergebatur, nec sepeliebatur. Vespere autem utriusque partis senatores conveniunt, ut tantæ contentionis litem suis rationibus determinent. Factum est autem omnium assensu, ut in commune omnes sanctum deponant, quatenus si quid valeat apud Deum suum, in hoc ambiguo potentie suæ virtutem ostendat. Ecce, inquit Dani, ramus de fraxino præcisus, succo et cortice omnino nudatus : si hunc hujus sanguine intinctum matulina lux virentem invenerit, justum nos et sanctum occidisse constabit, et quo illum honore sepeliatis, penes vos erit. Sin autem in præstina lignum ariditate permanserit, errasse vos in ejus amore dicemus, nostrique erit arbitrii quid de cadavere facere velimus.

14. *Miraculis claret. Corpus ejus Londonium transfertur.* — Cumque omnibus conditio grata et accepta fuisset, ut omnibus liquido constare posset, quod post mortem Elphegus viveret, aridum lignum sub unius noctis tempore cœpit frondere, et quod sero Dani telluri fixerunt, mane surgentes florere viderunt. Nihil ergo contradictionis ulterius habentes Dani, certatim in amplexus defuncti ruere, crebra oscula figere, cervices supponere, lacrymas et ejulatus emittere cœperunt. Sublatum ergo corpus humeris inimicorum, ad arborem ejus triumpho insignem deferunt, comitantibus innumeris signorum prodigiis, potenti virtute Dei cœlitus ostensis. Mox enim salus languulis innovatur, cæci illuminantur, surdi audiunt, muti loquuntur, claudis gressus restituitur. Ibi etiam orationis domo super illum fabricata, plerique Danorum magnates, in eadem regenerati, ad fidem Christi convertuntur. Cum autem hæc omnia Londonienses per ordinem audivissent, multa meliante pecunia, corpus usque Londoniæ transferentes, honorifice sepelierunt. Anno autem Domini 1012, advesperascente Sabbato paschalis hebdomadæ, sanctus Elphegus cum martyrii corona decimo tertio Kalendas Maii, anno episcopatus sui septimo, et ætatis suæ quinquagesimo nono, nigra-
vit ad Dominum. In ejus autem mortis auctores in tantum ira Dei desævit, ut quidam dux propria se (11) manu interimeret, alius gutturi suo stylum

A infigeret, presbyter pertinaciter crucem abscondens martyris, gladio occideretur : alius ejusdem ordinis, sandalia episcopi temere portans, a dæmone coram omni populo vexaretur. Et factum est ut tam vehemens cunctos Danorum principes formido invaserit, ut vix eos terra teneret, sed maritimis se tempestatibus dantes, existimarent in pelago martyris iram effugere posse, quos ab ejus ira tellus tueri non posset. Sed mox ut in altum perducti fuere, centum sexaginta naves, adversis ventorum flatibus actæ, in profundum maris demersæ sunt ; porro sexaginta quinque ad ignotas appulsæ regiones, quasi qui insidiarum gratia venissent, ab incolis miserabiliter interfecti sunt. Remansit tamen in Anglia pessimus Turkillus, malorum princeps, paucis tempore prælo futurus, sed in æternum damnati spiritus præda mansurus.

15. Non parvo tempore evoluta, venit princeps Danorum Canutus cum multo navigio in Angliam, dissidensque ab illo propter quasdam res male ac perfidiose actas, quidquid residuum nefandi populi fuit, delevit, ipsum ducem cum sex tantum navibus in Daniam fugavit. Qui cum ad terram evasisset, suspectus Danorum principibus, ne intestina bella moliretur, statim per cuncta regionis loca agitur, ad extremum ab ignobili vulgo occisus, feris et avibus projectus est. Post hæc vero princeps Danorum Canutus, cum videret populum suum ab exercitu Anglorum sine intermissione cædi, et propter rerum difficultatem ad deditionem fere compelli, accessit omnibus, qui ad se confugerant sapientioribus Anglis, consuluit eos, quid causæ esset, quod tot sibi adversa accidissent. Qui omnes uno ore respondentes, dixerunt : « Prophetia est sancti martyris Elphegi : qui cum a patribus tuis fuisset circumventus, prædixit eis quod in regno Anglorum non perpetuo essent radices acturi, sed peiori quam Sodomæ morte perituri. Nunc ergo, si vis illum tuis temporibus reddere placatum, promitte illi, si felix fuerit rerum successus, te reliquias illius ad sedem ejus honorifice reportandas curaturum. » Quod cum firmiter promisisset, post modicum pacem obtinuit, post pacem regni dimidium, post dimidium totum. Cumque ab omni bellorum tumultu requies undique data fuisset, recordatus est rex quid beato Elphego quondam promisisset, et, directæ legatione, vocavit Egelnothum archiepiscopum, qui corpus martyris decem annis sepultum, incorruptum et inviolatum reperientes, Cantuariam cum maximo honore deducunt, in sarcophago veneranter collocantes.

(11) Is dicitur *Haco* in translationis narratione, quam mox exhibituri sumus.

INCIPIT EJUSDEM SANCTI TRANSLATIO

Auctore eodem OSBERNO.

(MABILL. *Acta SS. Bened. Sæc. VI, parte 1, pag. 123, ex cod. ms. Bibliothecæ Thuaneæ.*)

1. *Præfatio auctoris.* — Quia venerandam beati A martyris Elphegi passionem litteralibus quondam monumentis applicavimus, placuit etiam voluntati illorum gratiam præstare, qui quemadmodum sacratissimum corpus ejus de Londonia Cantuariam translatum sit, ardentissima cupiunt devotione agnoscere. Et quidem quod translatum sit in fine passionis illius breviter attingimus, sed modum translationis minime exposuimus. Eum ergo nunc exponemus.

2. Anno igitur ab Incarnatione Domini nostri Jesus Christi millesimo duodecimo, indictione decima, advesperascente Sabbato paschalis hebdomadæ, et inchoante Dominica die Octavarum Paschæ, tertiodecimo Kalendas Maii, gloriosissimus urbis Cantuarie pontifex Elphegus gloriosissima pro ovibus simul et cum ovibus sibi a Deo creditis, passione occumbens, immarcescibilem æternæ gloriæ coronam suscepit, anno patriarchatus sui septimo, nativitatibus autem quinquagesimo nono. Cujus venerabile corpus, sive gratia seu pretio a fidei populo receptum, de loco martyrii ejus ad urbem Londoniam delatum, et in ecclesia beati Pauli apostoli cum innumeris conulescentis gratiæ prodigiis est humatum. Mox denique salus languidis innovatur, cæcis lumen clare perfunditur, audiendi munus surdis tribuitur, recto gressu claudi incedunt, omnibusque fideliter petentibus divina promptissime beneficia proveniunt. Sed illos qui mortis ipsius auctores existerant, non sine terribili vindicta vindex Dei ira transire sinebat.

3. *S. Elphegi mortis auctores puniuntur.* — Ut enim pauca de pluribus proluxa breviter attingam, propono ducem Haconem proprio se mucrone transverberantem, vatem matheseos disciplinis intentum gutturi suo stylum infigentem, presbyterum collarum martyris crucem pertinaciter abscondentem, ejusdem martyris manibus occisum, aliumque ejusdem ordinis virum, sandalia illius temere portantem, a dæmone invasum; et quousque de pedibus suis traherentur, coram omni Londoniæ civitatis populo durissime vexatum. Ex quibus rebus tam vehementes cunctos Danorum principes formido invasit, ut vix eos terra teneret, sed marinis se tempestatibus dantes existimabant in pelago martyris iram effugere posse, quos ab ejus ira tellus lueri non

posset. Sed mox ut in altum spumantibus remis educum fuisset, centum sexaginta naves adversis ventorum flatibus actæ in profundo maris submersæ sunt; quadraginta vero, itemque viginti quinque ad exteras regiones atque ignotas appulsæ, et quasi quæ insidiarum gratia venissent, ab eisdem miserabiliter interemptæ. Remansit tamen in Anglia male audax princeps malorum Turkillus, paucis tempore prædo futurus, sed in æternum damnati spiritus præda mansurus. Nam parvo tempore evolutus venit princeps Danorum Cnut cum multo navigio in terram Anglorum, disciensque (12) ab illo propter quasdam res male ac perfide actas, quidquid residuum infandi populi esse poterat, sicut tabule stylo deleri solent, delevit; ipsumque ducem sex tantum navibus munitum in Danamarcam fugavit. Qui cum ad terram evasisset, suspectus Danorum principibus, ne intestina bella moliretur, statim per cuncta illius regionis loca agitatus, ad ultimam ab ignobili vulgo occisus, ferisque et avibus est miserabiliter projectus. Sic ergo de terra et mari sublatis sunt, qui virum sanctum et cum honore nonnandum Elphegum archiepiscopum occiderunt.

4. *Translationis occasio. Fit durante Cnuto rege* — At princeps Danorum Cnut, cum videret populum suum ab exercitu Anglorum sine intermissione dirissime cædi, et jam fere propter rerum difficultatem ad deditionem se compelli; accersitis omnibus qui ad se confugerant sapientioribus Anglis, consuluit eos quid causæ esset quod tot sibi adversa contigissent. Qui omnes uno ore respondententes dixerunt: Prophetia est venerandi martyris Elphegi, qui cum a patribus tuis crudeli interrogatione circumventus fuisset, prædixit eis quod in regno Anglorum perpetuo non essent radicaturi, sed pejori quam Sodoma morte perituri. Nunc ergo si vis illum tuis temporibus placabilem facere, hujus te pollicitationis fœdere apud illum constringe, ut cum felix rerum fuerit successio, venerabiles corporis illius reliquias de loco in quo conditæ sunt tollas, atque ad sedem patriarchatus sui servato more antiquorum transferre studeas. Assensit itaque princeps senatorum consilio, consilium sequitur divinæ propitiationis declaratio. Non post multos etenim dies Cnut pacem obtinuit; post pacem, regni dimidium;

(12) Mss. Angl. *diffidensque*. Canutus, primum a Danis Angliam infestantibus in patris Swani locum electus est, tum defuncto Ethelredo rege etiam ab Anglorum parte rex agnitus; et mortuo tandem

anno 1017 Edmundo rege, solus in Anglia regnavit, qui nonnisi post aliquot annos Turkillum exsulare coegit.

post dimidium, totum. Cumque ab omni bellorum tumultu requies undique data fuisset, recordatus quid beato Elphego quondam promisisset, directa legatione vocavit Agelnotum, qui tunc temporis summum in sancta Dorobernensi Ecclesia gerebat sacerdotium, vir sanctus et bonus, et regi propterea quod illum sacro chrismate linisset, valde acceptus. Qui Sabbato vigiliarum Pentecostes Londoniam adveniens, mandavit regi in b. lineas forte descendenti se adesse, et quid velit ipse statuere in ecclesia beati Pauli apostoli exspectare. Quo ille accepto, sine mora de lavaero surgit, chlamyde solummodo nudum corpus obtegit, simplices pedibus subtalares inducit, sicque ad præsulcm impigro gradu tendit, mandans omnibus familie sue militibus, quos lingua Danorum *Huscarles* vocant, ut alii eorum per extremas civitatis portas seditiones concitent, alii pontem et ripas fluminis armati obsideant, ne exeuntes eos cum corpore sancti Loudanus populus præp. dire valeat.

5. Ingressus ergo rex ecclesiam, amplexatur archiepiscopum osculans illum; statimque observatis foribus, lætabunda simul ac tremebunda voce ait: « Ecce dies quam fecit Dominus, exsultemus et lætemur in ea. » Ecce dies de qua locutus est Dominus, ut in ea transferatur thesaurus reliquiarum domui Elphegi de domo hospitii ad domum patriarchatus sui. Ad quod dictum tremefactus supra quam dici potest sacerdos, non enim sciebat cujus rei gratia a rege vocatus fuisset, in magna animi angustia dixit: Non tibi imputet omnipotens Deus, domine mi rex, quod hoc facere voluisti, et non indicasti mihi consilium animi tui quatenus instructor ac per omnia paratior advenirem, ne in medio civitatis hujus tam magnæ occumberem; aut si placuit rem tam difficilem incipere, cur saltem non adduxisti viros, qui hujus operis possent ministri existere, cum lapis ad monumentum ostium positus tanti ponderis existat, ut vix a multis hominum paribus valeat moveri, ne dum a duobus qui soli presentes adsunt debeat monachis revolvi? Inepta est ista consideratio, aliud tempus, et aliæ vires consideranda sunt. Cui rex, in Domino plurimum confortatus, ait: « In hoc, Pater sancte, maxime apparebit quia nobiscum beatus ille volet transire, si quod impossibile hominibus est, ipse sua virtute fecerit esse possibile. Semper enim difficultas miraculum gignere consuevit. Vesira igitur sanctitas Deo se in oratione prosternat, monachi ad aperiendum sepulcri ostium fidenter accedant; ego valvarum januis ostiarius incumbam. »

6. *Sepulcrum a duobus monachis aperitur. Corpus incorruptum invenitur.* — Itaque petita atque accepta benedictione pontificis, monachi, quorum alteri

(13) Perseverabat adhuc sine corruptione corpus sancti Elphegi tempore Villelmi Malmsburiensis, ut ipse asserit libro 1 De pontificibus Anglorum, his verbis: *Quod corpus ejus etiam recentis cruoris*

A Godricus ejusdem martyris quondam discipulus, ac post aliquot annos Cantuariensis Ecclesie decanus, a quo etiam hæc omnia quæ narramus diligenter perquisita accepimus, alter vero Elvardus [at, Alfwardus] cognomento Longus, vocabatur, cui datum est magno quondam adhæsisse Dunstano. Illi ergo accepta benedictione arripiunt ferreum, quod e regione stabat candelabrum, molentes effractionem superioris structuræ murali opere firmissime agglutinata; atque, ut illi asservierunt qui testem assertionis suæ Deum invocaverunt, vix leviter manus monachi admoverant, dum mingres lapides, cæmentum et quidquid operis desuper eminebat, quasi arborum folia sub prima hyeme agitata, cadebant. Cumque ventum fuisset ad lapidem B patenti monumenti operitorium, flexis genibus solo procumbunt, suppositis humeris eundem impellunt, moxque in alteram facili motu partem avellunt. Quod revera supra quam credibile est admirabile fuit, cum, sicut præliximus, quem multa boum paria non traherent, eum hinc tantummodo monachi levi impulsu lapidem revolverent. Accurrunt ita admiratione perterriti rex et archiepiscopus, lacrymantibus oculis introrsum aspiciunt, vident organum quondam Spiritus sancti (13) incorruptum jacere, nec quippiam putris in toto corpore læsionis inesse; et computantes seriem annorum, comperiant illum annum esse decimum ex quo idem sanctus illic conditus fuerat. Exclamat itaque rex fortiter præ gaudio, talesque C permixtas lacrymis preces effundit. « Pater, inquit, sanctissime, super omne delectamentum suavissime, Pater, beatissime, super omnes mundi thesaur. pretiosissime, hujus peccatoris regis miserere, nec mihi obsistat vel propria indignitas, vel parentum meorum in te contra justum et bonum expleta crudelitas. Ego te potentissimum æterni Regis fateor amicum, ac deinceps quoad vitam meam constituo advocatum. Salva me, salva omnes, tu æterna salvatione salvare, et nobiscum magnam filii tui facturus lætitiâ proficisci dignare. »

7. *Transfertur. Regis erga martyrem devotio.* — Accedens autem proprius summus Dei sacerdos, ut suis manibus venerandum corpus tractaret atque levaret, æstuabat animo, nusquam tabulam reperiens, cui suppositum ad navim deferri videret. Cumque in magna desperatione dubius s'aret, animadvertit ligneam corpori tabulam substratam, ita ad mensuram corporis per longum et latum extensam, quasi ad hoc solum primi eam conditores supposuissent, ut inde aliquando sine aliqua difficultate idem sanctus intacto corpore levare debuisset. Læti ergo ac præter spem hilares effecti, accipiunt linteam, quod ad obsequium pontificis minister Godricus secum detulerat, et in illo sacrosanctos artus cum subjacente ligno

præferens vestigia, labem putredinis ad hunc diem ignoraverit, et alias dixi, et populariter tritum non eget inculcari.

pariter involvunt. Sed cum aliqua pars corporis adhuc discooperta remaneret, cucurrit præfatus monachus ad altare Sancti Pauli apostoli, rapiensque sindonem desuper jacentem, dimidiam pro sindone auri libræ reposuit, rapidoque cursu ad obvolvendum quod residuum erat rediit. Tum levato in humeris monachorum pretioso pretiosi corporis thesauro, descendunt angusto itinere per viam quæ ducit ad flumen Tamisium, prosequentibus illos rege et archiepiscopo, utroque illorum tota animi vigilantia ad Deum intento. Jamque ad flumen appropinquare cœperunt, cum ecce regia navis, aureis rostrata diaconibus, armigeris repleta militibus, venienti martyri obvia offertur. Quam citius dictu rex insiliens, expansis brachiis martyrem suscepit, deinde protensa dextera pontificem induxit. Mox remota altiore navi, sedebat rex gubernaculum tenens, navim ad ripam fluminis contrariam dirigens. Videres ergo magnam Dei potentiam obsequio martyris favere, dum hinc pontem et totas fluminis ripas loricatis stratas militibus conspiceres; illinc per extremas urbis portas simulatorias seditiones excitatas audires; attenderes regem navem regentem, remigem nobilem remos trahentem, orantem archiepiscopum, et sanctos monachos obsequium præstantes.

8. Inde confestim apprehensa tellure primus de navi rex egreditur, acceptum corpus vehiculo imponit, post hæc valida cum manu militum præmittit. Ipse vero cum archiepiscopo in ultimo pontis margine sedebat, quo usque hi qui præcesserant, ab urbe longius remoti existenter; timebat namque civium irruptiones. Deinde surgens, et liberalibus joci archiepiscopo alludens: « Liberatus es, inquit; et meo munere de periculo mortis, de qua te liberari non posse arbitraberis, jam securus ad sanctum proficiscere, atque ut nostris saveat temporibus humiliter deprecare. Ego vobiscum pariter irem, si magnis, ut nosti, regni negotiis occupatus non essem. Regina cum filio meo Hardacnut Cantiam incolit: illi ut vobis cum tota nobilitate occurrat mandabo. » Divisus ergo a rege archiepiscopus, cum ingenti huscarnium turba præcedentes subsequitur. Cumque jam ita prope fuisset ut a præcedentibus, oculosque semper post tergum deflectentibus pulvis in cœlum elatus videri potisset, suspicati idem ipsi qui præcedebant cives de civitate egressos, mature cum paucis monachos ministros, et martyrem præmittunt. Ipsi autem ad vicum *Plunstede* venientes, obsident angusta loca, tribus turnis tria prælia instituentes, animum pro amore beati martyris mori paratum habentes. Sed, viso cominus crucis vexillo, agnoscunt socios quos timebant adversarios, et majus quam putaverunt gaudium invenerunt.

9. *Elphegus Cantuarie suscipitur. Locatur in eccle-*

(14) Cathedralis ecclesia Cantuarie Christo erat dicata, in quam a cathedrali Londoniensi, quæ

sia S. Salvatoris. — Sic ergo gradientibus illis, et eadem nocte in villa quæ dicitur *Earhetha* manentibus, occurrit infinita Cantie multitudo, equitibus permixti pedites, mulieres viris, senibus adolescentes, singuli per turmas suas choros ducentes, citharas percutientes, et quasi arcam fœderis Domini in jubilo delucentes. Credas non aliter filios Israel concinere, vel cum eos propheta Dei Moyses de medio Rubri maris siccis pedibus eduxisset, vel cum arcam Domini de domo Aminadab in civitatem suam rex David transferret. At cives Cantuarini, cum audissent quod pater vite et socius mortis eorum advenisset, sicut Jacob propter Joseph de gravi somno quasi excitati, et præ gaudio lacrymas resoluti, obviam prosiliunt latantes, quod illum possent iterum videre, cujus beneficia tam in vita, quam in morte parentes sui multiplicia sentire. Super omnes homines majorem monachi Christi Ecclesie lætitiâ gerebant, dum solemnî ritu templum ornarent, levitica ac sacerdotalia vestimenta induerent: hi crebris motibus crepitanâ tinnibula deducerent, illi lucernas, Evangelia, gemmas in manibus cruces gestarent, et canoris vocibus ultra longa civitatis pomeria obvii procederent. Inle cum ineffabili totius Cantuarinæ urbis tripudio susceptus, ad ecclesiam non Doctoris gentium sicut olim, sed Salvatoris omnium (14), quam vivens semper amore colerat, virtute corroboraverat, pro qua etiam, et quacum mortem sustinuerat, translatus, in eadem non quasi noviter conclamatus, sed quasi cum Deo in perpetuum vivens honoratus, collocatus est.

10. *Claret miraculis. Translationis festum.*—Cumque tertius illucesceret dies, regina Emma cum omni quæ secum erat nobilitate advenit, oblatisque muneribus in diversis cararum rerum speciebus, benedixit Deo viventi, qui ad honorem et gloriam nominis sui in tanta magnificentia illum reduxit, quem ad ejus blasphemiam cum tanto opprobrio inimicus abduxit. Atque ut aliquam filiis idem sanctissimus pater gratiæ suæ vicam ostenderet, post septem dies muto cuidam reddidit loquelam, aliumque post Paulum ferro vinctum, confracto ferro reddit solutum. Hæc sunt gaudia festivitatis hodiernæ, ista solennitas diei, quæ idcirco statuta est singulis annis in Ecclesia Cantie, sexto Idus Junii celebrari, ut nulla valeat oblivione deleri, quemadmodum beatus martyr Elphegus de alieno ad sua dignatus fuerit transferri. Et quamvis diem passionis illius cum omnibus in commune celebramus, diem tamen translationis ipsius soli præ omnibus celebrare debemus. Et illo namque unam ac simplicem lætandi causam habuimus; in isto autem duplicis lætitiæ dona suscepimus. Ibi illum in cœlum sublatus prædicamus; hic illum in cœlo coronatum, et in terra nobis a Deo donatum. Benedictus Dei Filius, qui

Paulo gaudebat patrono, translatus fuit sanctus Elphegus.

illum et in cœlo coronavit, et nobis in terra pro- vit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.
 pitius donavit, qui cum Patre et Spiritu sancto vi- Amen.

EPITAPHIUM S. ELPHEGI.

Morum nobilitas claro generi copulata
 Nititur hunc sanctum nobilitare virum.
 Præsul hic a puero divinis actibus hærens,
 Commutare sene jus puerile studet.
 Ictum securis expertus, gaudia cœli
 Intrat, cum justis gaudet habere polum.
 Laus immensa Deo, qui tot tantisque triumphis
 Conregnaturos ducit ad astra suos.

ANNO DOMINI MLXXXIV.

BEATUS BARTHOLOMÆUS

ABBAS MAJORIS MONASTERII.

NOTITIA HISTORICA IN B. BARTHOLOMÆUM.

(MABILL. *Acta SS. ord. S. Bened.*, Sæc. VI, parte II, pag. 384.)

1. Restaurata per sanctum Maiolum abbatem A Cluniacensem regulari disciplina in percelebri Majori Monasterio Turonensi, locus ille olim adeo celebris, qui per multos annos incultus plane jacuerat, brevi ita pristinum splendorem recepit, ut nullo demceps alio monasterio et sanctitatis fama et monachorum numero inferius censeretur. Quantæ vero celebritatis fuerit sub hujus sæculi undecimi finem, discere possumus ex Orderici Vitalis initio libri quarti *Historiæ ecclesiasticæ*, ubi paucis his verbis egregium Majoris Monasterii elogium absolvit. « Majus enim, inquit, Monasterium a sanctissimo Martino Turonorum archiepiscopo cœptum est, ibique bonorum hominum religio crevit inspirante Deo, et multiplicata est. Nostris temporibus, Albertus et Bartholomæus, Bernardus et Hilgotus ac Guillelmus Nanticensis abbates huic monasterio præfuerunt, qui sanctitate et probitate multis profuerunt, et longe lateque famosi, vicinis et externis viriliter micuerunt. »

2. Non vacat hic de innumeris propemodum locis sacris singillatim agere, quæ iis temporibus sub prioratum nomine Majori Monasterio subjecta fuerunt, in quibus monachi constituti sub ejusdem monasterii abbatum regimine et jurisdictione versabantur. Certe nulla fere fuit non modo provincia, sed civitas aut diœcesis in tota Gallia, quæ ea tempestate Majoris Monasterii monachos apud se habere non ambierit. Monachos Majoris Monasterii « in sancto proposito » viventes laudat Issembertus epi-

scopus Pictavensis in charta pro eodem monasterio, data sub Alberto abbate. Sed observatione dignum est quod Ordericus Vitalis libro tertio narrat de Radulfo quodam viro nobili Gerolii, ob egregia facta cognomento Herois, filio, qui tunc temporis in Majori Monasterio monachus factus præclarum poenitentiae specimen exhibuit. « Radulfus, inquit, relictis mundi lenociniis ad Majus Monasterium confugit, ibique sub Alberto abbate monachus factus Deum suppliciter rogavit ut insanabilis lepræ morbo in corpore sædaretur, quatenus a peccatorum sordibus in anima emundaretur. Quod pie deprecatus est obtinuit, et post conversionis annos fere sex feliciter decessit. » Albertus vero defunctus est anno 1063, cujus memoria in *Necrologiis Sancti Berigni Divionensis*, et Sancti Germani a Pratis memoratur decimo tertio Kalendas Junii. Et Bartholomæus substitutus est, qui præ cæteris hujus loci abbatibus celebris exstitit.

3. Bartholomæi Vita in manuscripto codice Majoris Monasterii habebatur, ut didicimus ex aliquot nostrorum schedis : et quidem anonymus auctor, Majoris Monasterii alumnus, qui libellum de actibus episcoporum Turonensium et operibus abbatum Majoris Monasterii scripsit, affirmat Bartholomæi « Vitam miraculis et virtutibus plenam in armario reperiri. » Verum, nescimus quo casti, codex ille paucis abhinc annis evanuit. Quam jacturam gravi animo ferimus, quod ex hac Vita sæculi hujus Benedictini historia plurimum illustrari potuisset; nec aliunde